

KÖZGAZDASÁG ÉS PÉNZÜGY

IX. évfolyam

1. szám

1933. január

A tíz éves fascizmus gazdasági mérlege.

Irta: Major Róbert.

Nagy fénnel üli meg uralomrajutásának 10 éves évfordulóját az a rendszer, amely arra vállalkozott, hogy új utakon vezeti az olasz népet és a vajudó vliágnak a társadalmi, gazdasági és politikai élet új szintézisét tárja fel. Az olasz kormányzat ugyanúgy szakítani kívánt a részletmegoldások rendszerével, mint az orosz kísérlet. A kettő között a lényeges különbség az, hogy amíg az utóbbi elsősorban gazdasági téren és a kormányzat intenciói szerint a kollektív emberi élet minden viszonylatának átalakítása érdekében folyik, addig az olasz kormányzat az új rendszerbe igyekszik átmenteni mindazt, amit a mai gazdasági szerkezetből értékesnek és nélkülözhetetlennek tart. A világ közvéleményének figyelme megoszlik a két kísérlet között és sokan vélik a kivetető utat az olasz rendszernek a saját hazájuk viszonyainak megfelelően átalakított alkalmazásában megtalálni. Legtöbbjüket nem annyira a rendszer elvi és eszmei tartalma, mint inkább annak gyakorlati eredményei érdeklik, amelyekért hajlandóak az egyéb fogatkozásokat elnézni. Ezért és minthogy az irodalom a fascista programmal és elvekkkel, a jogi irodalom a fascista állami és gazdasági élet jogi szerkezetével már bőven foglalkozott, itt a fascizmus 10 évének tárgyilagos *gazdasági mérlegét* óhajtjuk megszerkeszteni.

E feladat megoldása fokozottan nehéz oly országra vonatkozóan, amelynek diktatórikus kormányrendszere a belföldi *ellenőrzést és kritikát* megszüntette. Az írónak nem szabad befolyásoltatnia magát a hivatalos optimizmus által, de az emigráció és az ellentábor elkeseredésétől és pesszimizmusától sem. Viszont szem előtt kell tartania, hogy minél sikeresebb valamely ország kormányzata, annál kevesebb okuk van a kormányon levőknek a kritika, a vélemény szabadság elfojtására, erőszakos, kivételes rendszabályokra. Olasz- és Oroszországban gyakran történik hivatkozás arra, hogy a jószándéku kritika kiméretlenül érvényesülhet. De végül is mindkét országban *a kormánytól függ, ki, mit, mikor és hogyan bírálhasson*; a nem tetsző kritikát bármikor elnyomja, minthogy az intézményesen biztosítva nincs. Egyébként a kritika csak a rendszer korlátain belül szólhat, an-

nak részleteredményeit vagy — hibáit tárgyalhatja, magát a rendszert taglalnia, más rendszer lehetőségének kérdését bolygatnia nem szabad. A fascizmus nem régen látta elérkezettnek az időt arra, hogy az egyetemi oktatásra is teljesen rányomja bélyegét és a szabad kutatás elvével ellenkező, fascista eskü letételét megtagadó tanárokat állásuktól megfosztotta.

Mindez, valamint a büntető törvénykönyv legutóbbi szigorítása az olasz eredmények vizsgálatánál óvatosságra int. Egy azonban bizonyos: *a hivatalos adatok a helyzetet a valódinál csupán jobbnak tüntethetik fel.* Ha nem is vesszük figyelembe ez emigrált politikusok megállapításait (*Nitti* 1927-ben az olasz statisztikát csalásnak minősítette), a *Nemzetközi Munkaügyi Hivatal* részéről is merültek fel kételyek a statisztika egyes adatainak megbízhatóságára nézve.

Azonban e fenntartások ellenére is nyilvánvaló, hogy az eltelt 10 év alatt az olasz közgazdaság sok irányban és nagy mértékben fejlődött. A fascizmusnak ugyan — miként arra *Michels*¹⁾ és *Eschmann*²⁾ is rámutattak, — határozott gazdasági elmélete és programja nincs, az elsősorban egy politikai rendszer, amelynek ideológiai alátámasztásában a gazdasági kérdéseknek kevés szerepük van. Mégsem tagadható, hogy a sokszor fellengzős megnyilatkozások mögött határozott gazdaságpolitikai célkitűzés rejlik. A fascizmus mesterien játszik az érzelmi hurokon, hogy a lakosság áldozatkészségét és lelkesedését fokozza, de egyuttal gazdaságilag is igyekszik Olaszországot a vezető nemzetekkel egyenrangúvá tenni. A politikai téren ki nem fejthető energiáknak a gazdaság területén való kifejtését elősegíteni.

A fascista hormányzat első éveinek legfontosabb gazdasági feladatköre a háborús és háborúutáni évek zürzavarának megszüntetése, az államháztartás és a valuta stabilizálása, a termelő munka nyugodt menetének biztosítása volt, amely feladatának — miként a háborúviselt államok legtöbbje — eleget is tett. A rendszertelen kommunizálási kísérleteknek végük szakadt, a tulajdon biztonsága helyreállt, a munkaviszályok kitörése megakadályoztatott, majd később a tőke és a munka közötti viszony intézményes rendezése is megkíséreltetett. Az *államháztartás egyensúlya* — miként Magyarországon is — rövid idő alatt helyreállt, úgy hogy az

1922/23. költségvetési év	3028 millió papirlira deficitje
1923/24-ben	419 millióra csökkent,
1924/25-ben pedig már	417 millió feleslegnek adott helyet ³⁾

és hasonló összegű zárszámadási felesleg mutatkozott a követ-

¹⁾ Michels *Italien von Heute*. Zürich, 1930., 2210.

²⁾ „Ethos” 1927.

³⁾ Takács György: *Az olasz adórendszer*. Bpest, 1932.

kező öt költségvetési évben is. Az *államadósságok* terhes örökségét is sikerült a lehetőséghez képest rendezni. Az 1922-ben fennállott 93 milliárd belső adósság jelentékeny része, 36 milliárd, fundálatlan, függő kölcsön volt; 1927-ig az utóbbi rész lecsökkent 21 milliárdra, ezt a kormány *kényszerkonverzió* útján hosszúlejáratú adósságra konvertálta. A javarészt háborús eredetű külső államadósságok ügyét a kormány a fő hitelező államokkal, az Egyesült Államokkal és Angliával szemben az 1925/26-os egyezményekben rendezte, és törlesztésüket sikerült junktumba hoznia az Olaszországnak járó német jóvátételi fizetésekkel. Ha ezek után a belső és külső *államadósság* összege 150 milliárd lira, a nemzeti vagyon $\frac{1}{3}$ -a — vagyis fejenként több, mint 1000 pengő — és évi *kamatkötelezettsége* 4400 millió, ezért a régi rendszer felelős, az államadósság a fascizmus alatt csak kisebb mértékben növekedett.

Párhuzamban haladt e stabilizálással a *valutakérdés* rendezése is. Bár a lírának felemelése mélypontjáról a mai szintre 1926-ban, az 1923/24-es szanalási válság után, újabb megrázkódtatással járt, az 1927-es stabilizáció óta a lira pozíciója szilárd.

A pénzügyi előfeltételek megteremtésével intenzívebbé vált a kormányzat pozitív, a termelés fejlesztésére irányuló tevékenysége. A vámvédelmi irányzat háború utáni megerősödése fokozott tápot nyert Olaszországban a fascista államélet részéről, — amely, ha nem is jelentett végleges állásfoglalást az *autarchia* (gazdasági önellátás) gondolata mellett, hisz ez Itália természeti adottságait tekintve, még abszurdabb elképzelés, mint más országokban — katonai, politikai és szociális céljai érdekében állónak tartotta a fogyasztást a külföldtől lehetőleg függetleníteni.

Ez a törekvés a nyersanyagoktól kezdve a készgyártmányokig felölelte a *többtermelés* gondolatát. A fűtőanyagban szegény ország energiaforrásainak feltárására irányuló munka fokozott erővel indult meg. A *szénbányászat* erőltetett fejlesztése ugyan eredménytelen maradt, a kőszéntermelés jelentéktelen, a barnaszén termelése pedig az

1926. évi	1,161.000 tonnáról
1930-ban	560.000 tonnára

csökkent.⁴⁾ Annál erősebb lendületet vett a vízierők kifejlesztése; csupán 1924-től 1928-ig 50%-kal emelkedett a *vízierőművek* kapacitása, a vasútak *elektrifikálása* pedig 1918. óta kb. 2 milliárdot vett igénybe. Mindez jelentős eredmény akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy az olasz áramtermelés fejkvótája ma is kb. $\frac{1}{5}$ -e a svájcinak.

Az olasz ipar fejlődése az elmúlt évtizedben közismert. A

⁴⁾ Statist. Jahrbuch für das Deutsche Reich, 1931.

műselyemipar vezetőhelyen áll Európában, az autó- és gumiipar stb. világhírű, a szövőipar, a nehézipar és sok más iparág termelése, az iparban foglalkoztatott munkaerők száma 1930-ig állandóan nőtt. A közlekedésügy is fejlődött; kiépült az *autóut-hálózat*, a kereskedelmi *hajóraj* tonnatartalma pedig az

1914. évi	1,668.000 tonnáról
1931-ben	3,336.000 tonnára

emelkedett, vagyis megduplázódott.

Még feltűnőbbek az *őstermelés* terén elért eredmények. A „*Battaglia del Grano*” (gabonacsata) és a „*bonifica integrale*” (talajjavítási akció) jelszavai külföldön is figyelmet keltenek. A termőföld területe jelentékenyen növekedett (pl. a *Marennak* lecsapolása által) és az átlaghozam sok terményben nagyobb, mint a háború előtt volt, ha messze el is marad pl. a dán, vagy belga terméseredményektől. A gabonacsata sikere a magyar mezőgazdaságot is érinti; hiszen a *búzatermés* az

1909/16. évek	4.9 millió tonnás átlagáról
1932-ben	7.5 „ tonnára,

vagyis 50%-kal emelkedett és a külföldi búza behozatalának szükségét nagy mértékben csökkenti.

A gazdasági fejlődés e rövid felvázolását ki kell egészítenünk a szociális alkotásokkal. A *munkacharta*, a munkástörvény, a fascizmus nemzeti szintézise alapján az állami feladatok legintegránsabb részévé teszi a munkáskérdés megoldását, az osztálykülömbiségeknek a nemzeti egységben való feloldását, a szociálpolitika ennek megfelelő fejlesztését. Az elmaradottságában a külföldiek szemének festői Itáliát mindinkább felváltja egy, a munka jegyében amerikanizált ország; Mussolinitől Marinettiig²⁾ hangsúlyozzák a számottevő tényezők, hogy Olaszország nem kíván a kéjutazók Mekkája lenni, hanem minden téren felveszi a versenyt a leghaladottabb államokkal. Az ódon városrészeket sok helyütt új, higiénikus lakótelepek váltják fel, 8 év alatt 1 millió új lakás épül, részben állami támogatással. Az oktatásügy fejlődik és a népnek az uralkodó rendszer szempontjából nem kifogásolható szórakoztatásáról a „*Dopolavoro*” intézménye kíván gondoskodni és i. t.

A munkaalkalmak szaporításának reménye és a külpolitikai hatalmi célkitűzés irányítják az új *népesedési politikát*. A lakosság viszonylagos sűrűsége, a helytelen birtokmegosztás évente százezreket kényszerít kivándorlásra. A fascizmus ezt nagy mértékben megnehezítette, sőt be is tiltotta, úgy hogy a *kivándorlók* száma az 1920. évi 410.000-ról már 1928-ban 191.000-re csökkent. Egyidejűleg a kormány erkölcsi (szaporodási verseny) és a pénzügyi eszközökkel (*aggregényadó*, sokgyermekes családok adókedvezménye) a szaporodást is növelni óhajtotta.

²⁾ L. Michels, u. o. 171. old.

A természetes szaporodás Olaszországban valóban nagy, de azért a születések ott is csökkenő irányzatot mutatnak, e folyamatra a kormányzati intézkedések alig voltak hatással. Másrésztől, a viszonyok nyomása alatt a kormány 1930-ban a kivándorlási tilalmat kénytelen volt felfüggeszteni, azonban kevés eredménnyel, minthogy időközben a gazdasági válság a küllálmokat fokozott elzárkózásra készítette.

A fascizmus sikereinek felsorolását nem folytatjuk. Ha e cikk 1929-ben íródott volna, az olvasó mindebből a rendszer helyességére vonatkozó következtetéseket vont volna le. Az időközben eltelt évek szkeptikussá kellett hogy tegyék a hirdetett eredményekkel szemben az olvasót, aki különbséget kíván tenni valódi- és látszat-eredmények között és tudni kívánja, mi az ára a nagy alkotásoknak és kinek kell azt viselnie.

A kritika az eredményeket nem egyedül a fascizmus érdemének tudja be. Sokan hivatkoztak arra, hogy a rendezett belviszonyokat, a stabil államháztartást és valutát, a termelésnek nélkül az olaszénál nagyobb mérvű emelkedését más országok szabadságellenes rendszabályok nélkül is elérték. Hangsúlyozták, hogy a vasúti rend sokat emlegetett helyreállítása még nem bizonyítéka egy rendszer helyességének. *Michels*⁶⁾ és *Ferrero*⁷⁾ is megírták, hogy mikor a fascisták uralomra jutottak, a bolsevizmus veszélye már elmúlt. Ugyancsak *Michels*⁸⁾ mutatott rá arra, másokkal egyetemben, mily téves az a felfogás, mintha a természeténél fogva henye és dologkerülő olasz népet a „*dolce far niente*“ hazájában a fascizmus szoktatta volna a kemény munkához és munkafegyelemhez. Az olasz föld nagy részének mostohasága, a népesség sűrűsége, a helytelen birtokmegosztás stb. a lakosság túlnyomó részét kisigényű⁹⁾ és szívós munkakerőkké fejlesztette, akiknek szorgalma a kivándorlási államokban is közismert.

Egyoldalúnak tartja a kritika azt a beállítást is, amely szerint a kulturális és gazdasági fejlődés a fascizmussal indult volna meg. Az olasz tudomány és irodalom a múlt században számos nagy névvel ajándékozta meg a világot. 1890—1907. között a külkereskedelem megduplázódott, vagyis nagyobb arányban emelkedett, akár az angol, vagy a német. Az elektirifikálás, az industrializálódás tempója a háború előtti Olaszországban is gyors volt, az analfabétizmus csökkent, a higiénia javult és i. t. Mindezek ellenére is bizonyos fokig politikai okokkal magyarázható, ha egyre többen hirdették a fascizmus exponensei közül, hogy az olaszság a római hagyományok letéteményese,

⁶⁾ Michels u. o. 213. old.

⁷⁾ Ferrero: Four years of fascism. London, 1924. 58. old.

⁸⁾ Michels, u. o. 145. old.

⁹⁾ Corriere della Sera, 1930. XII. 19.: „Szerencsére az olasz lakosság elszokott attól, hogy napjában többször egyék.“

hogy az olasz nemzet újból a vezető helyet foglalja el a világon, hogy Mussolini több ízben exportcikknek nyilvánította a fascizmust, hogy a fascista Turati és mások a Franciaországgal való leszámolást kívánták a Földközi-tenger hegemoniájáért, végül, hogy a magyar hivatalos irodalom is a *birálatmentes* csodálat szemüvegén keresztül szemlélte az olasz világot.

Közelebb jutunk a valósághoz, ha a felsorolt tételek ellentételeit is megvizsgáljuk. Az államadósságok és a hadikiadások révén, valamint az állami feladatkörök megszaporodása folytán az

1913/14. évi 2688 millió aranylírás állami költségvetés

1930/31-ben 5729 „ aranylírára

növekedett, vagyis a *közterhek* Olaszországban is legalább oly mértékben emelkedtek, mint másutt. E kiadások legjelentékenyebb részét a már említett államadóssági terhek mellett a katonai kiadások teszik ki. Az utolsó költségvetési évben

a hadügyminisztérium kiadásai 3149 millió papírlírára

a tengerészeti „ „ 1615 „ „

a légügyi „ „ 779 „ „

rugtak, vagyis az állami kiadások *fele, évi 10 milliárd lira*, a korábbi háború költségeinek fedezésére és az új háború előkészítésére szolgál, még akkor is, ha nem számítjuk hozzá a *más címen* elszámolt katonai jellegű kiadásokat (pl. a milícia, a rendőrség, nemzeti nevelés stb. költségeit).

Jelentékeny összeg jutott szociális és kulturális kiadásokra, beruházásokra is. Így 1923. óta csupán Sziciliában 3500 milliárd liráért hajtottak végre *közmunkákat*, az 1928/29. évi költségvetésben pedig e rovatban 2082 millió kiadás szerepel.

Mindez azonban alig enyhíti annak a ténynek súlyos hatását, hogy a közterhek Itáliában is a nemzeti jövedelemnek csaknek elviselhetetlen nagy hányadát veszik igénybe! A *nemzeti jövedelmet* Mortara 1928-ban 75, 1932-ben 68 milliárdra becsülte, de nem kétséges, hogy az az utolsó négy évben sokkal nagyobb mértékben csökkent és így az utóbbi szám túlzott. Viszont a közterhek összegét akkor kapjuk meg, ha az állami kiadások 20 milliárdjához hozzászámítjuk az *önkormányzatok, a társadalmi biztosítás, a korporációk, szindikátusok és az egyházak terheit*. Ezek után nem tudjuk, miért becsülte *Mortara* a közterheket a nemzeti jövedelem 24%-ára, de optimistának kell tartanunk *Takács* 32%-os becslését is és a fentiek alapján a közterheket a nemzeti jövedelemnek több mint 40%-ára kell tennünk.

Ez az arány azonban egyre rosszabbodik. A rögzített közkiadások nem alkalmazkodnak azonnal az *áreséshez*. Pedig, ha az 1913-as árindexet 100-nak vesszük, a *nagykereskedelmi árindex* 1929-től 1932. áprilisáig 130-ról 86-ra csökkent, azóta pedig az áresés még fokozódott. Ha a *megélhetési index* még min-

dig magasabb a háború előttinél, annak éppen a fogyasztást drágító magas közterhek a főoka.

A nemzeti jövedelem nagymértékű csökkenésében számos ok játszott közre. A vámvédelem, az inflációs konjunktura, a háború utáni árúhiány és az állami iparpártolás nagymértékben fejlesztették az ipart, amely azonban így az adott viszonyokhoz képest túldimenzionálta magát és a *protekciónizmus védelme* alatt kialakult magas árnívóját a változott világpiaci árakhoz alkalmazni nem tudja. A magas ipari árak és a túladóztatás következtében a mezőgazdaság vásárlóképessége is egyre csökkent, úgy hogy végül mindez az olasz ipar büszkeségeinek összeomlására vezetett. Súlyosan érezte hatását az *idegenforgalomnak* a világválság folytán beállott nagymértékű csökkenése (legutóbb a kormány 100 millióval igyekezett a *szállodatulajdonosokat* szanálni) és a *kivándorlók pénzküldeményeinek* elmaradása is.

A korábbi *bukások*, így az *Ansaldo-műveké*, amely magával rántotta a benne 700 millióval érdekelt *Banca di Scontot*, az *Ilva* koncerné, 300 millió passzívájával, még elszigetelt jelenségekként tűnhettek fel. De az utóbbi évek sorozatos fizetéképtelenségei, *Gualino* műselyemtrösztje, a *Snia Viscosa*, az *Acna* vegyitröszt bukása, a *hajózás* súlyos krízise, amelyet a kormány *kényszerkonverzió* útján szeretne megoldani, bizonyítékai a súlyos gazdasági helyzetnek.

A korábbi bankbukások folytán az olasz pénzügyintézetek 1926. óta erős *állami ellenőrzés* alatt állanak. Ez azonban nem vette elejét annak, hogy a vállalatok magukkal ne rántsák finanszírozó pénzügyintézeteiket is. Elég, ha még a *Banca Agricola*, a *Banca di Roma* bukására hivatkozunk. De mindennél nagyobb jelentőségű a vezető olasz bank, az olasz „Creditanstalt”, a *Banca Commerciale* megrendülése 1931-ben. Minthogy e bank bukása szinte az egész nagyipart magával rántotta volna, a kormány követte Németország és Ausztria példáját: tovább haladt a veszteségek egyoldalú szocializálásának útján. Megalakította 3 milliárd alaptőkével az *Istituto Mobiliare*-t, amely a bank érdekelttségéhez tartozó vállalatok részvényeit, más megingott vállalatok részvényeivel együtt magához váltotta, 45 milliárd névértékben. 1932 nyaráig ez akció 5429 millió *lira veszteséggel* járt,¹⁰⁾ de a veszteség még folyton növekszik.

A kölcsönforrások kiapadásával a fedezet csak az adópréskíméletlen megszorítása útján volt megszerezhető. Az állami pénzügyek, az *adórendszer területén a fascizmus újat nem alkotott*¹¹⁾ (ha csak az *aggregényadót* nem tekintenők annak). A rendszer bonyolultságát jellemzi, hogy a magyar adórendszer 30 adónemével szemben ott 38 *adónem* van hatályban. Az *egyenes*

¹⁰⁾ Economist, 1923. VII. 16.

¹¹⁾ Takács, u. o. 9. old.

adók aránya a háború előttihez képest csökkent, ma a rendes bevételek alig 25%-a. Annál inkább súlyosbodik a közvetett adóztatás, amely még a magyar adókkal összehasonlítva is sok kiáltó példával szolgál. A *forgalmi adókulcsot* 1928-ban 1%-ra, 1930-ban 1½%-ra emelték fel. A *sóadó* 1929/30-ban métermázsánként 62 liráról 140-re, a *cukoradó* kilogrammonként 3 liráról 4-re emelkedett, 20 filléres világi piaci ár mellett!

Az állam, hogy az ipar egyre súlyosbodó helyzetét ellensúlyozza, a *vámteteleket* állandóan emeli és a behozatalt minden más eszközzel is megnehezíti (kontingentálás, devizakorlátozások, vámegyezmények felmondása, tilalmak, behozatali engedélyek, a Magyarországot is sújtó állategészségügyi rendszabályok stb.). Másrészt a belföldi árak tartása és a túl magas áru belföldi nyersanyag vásárlása céljából *kényszerkartellbe* tömöríti az egyes iparágakat. Bár a legrégebb kényszerkartell, a délolasz *kéntermelőké*, (nagy veszteséggel most oszlott fel, a *veszteséget* itt is az állam vállalta és a fogyasztó fizeti), a kormány felhatalmazást nyert, hogy a vas- és fémiparban kartellekbe kényszeríthesse a vállalatokat¹²⁾ és egyben a *dumping* útján való veszteséges kivitel, az olasz fogyasztók kárára minden eszközzel elősegíti (így pl. a cukor kivitelénél a 4 lira adó nem fizetendő). A közvélemény lecsillapítására pedig egyidejűleg kénytelen *árvizsgáló* bizottságokat fenntartani, amelyek működése természetesen hatálytalan. Így — miként az *Ecoonmist*¹³⁾ megjegyzi — kénytelen az *állami beavatkozás* útján egyre tovább haladni és sorjában a gazdasági élet minden területét szabályozni. Hiszen a mondottaknál fogva a mezőgazdaság az egyre olcsóbbodó külföldi árú versenyével szemben még fokozottabb védelemre szorul. A fejlesztés magas terményárakkal való kalkuláció, pl. 30 pengős búzaár alapján történt, 10 pengős világi piaci ár mellett a beruházási költségek amortizációja lehetetlenné vált. Az 50 éves egyoldalú ipari vámvédelmet egyoldalúan fenntartani nem lehetett a még ma is erősen agrár-jellegű országban. 1925-től 1932-ig az importbúza vámjá 7.5 aranyliráról 25 aranylirára emelkedett. A még így is veszélyes külföldi verseny leküzdésére elrendelték, hogy az őrlésnél a búza 95%-a belföldi eredetű legyen. (Ez arányszámot folytonosan módosítani kell.) De pénzügyi okokból és a fizetési mérleg egyensúlyának biztosítására az Olaszországban nem termő cikkek vámjá is egyre emelkedik. Így pl. a *tea* vámjá kgr.-onként 9.50, a kávéé 6.38 aranylira, a világi piaci árak sokszorosa. Mindezek ellenére a gabonacsata és a rokon akciók egyre lanyhábban folynak és már szakkörökben teljes beszüntetésükkel számolnak.

Már most az egyoldalú iparvédő vámpolitika ugyan rendki-

¹²⁾ Economist, 1932. VIII. 13.

¹³⁾ U. o. 1932. I. 23.

vül káros, de általa a kívánt cél — az ipar fejlesztése más termelési ágak rovására — megközelíthető. De az ipart az östermelés rovására, ugyanakkor pedig az östermelést az ipar rovására támogatni nem lehet és a kormányzat gazdasági koncepciótlanságát mutatja, hogy ehhez a régi és rossz rendszerhez folyamodott.

Mindezek miatt az olasz lakosság életnivója egyre romlik. Ott, ahol a legolcsóbb cigaretta 6 fillér, a búzaliszt 50, a burgonya 30 fillér, a *cukor 2 pengő kilónként*, nem csoda, ha a *cukorfogyasztás fejkvótája évi 8 kgr.*, szemben a magyar 13 kgr.-os és az osztrák 30 kgr.-os fejkvótával. Jellemzőnek tartjuk azt is, hogy a *rádióelőfizetők* száma az egész országban alig 200.000, fele Magyarország előfizetőinek.

A gazdasági törvények érvényesülését azonban sem a munkaügyi minisztérium, sem a béregyeztető hivatalok nem tudják megakadályozni. Ha a munkabérek indexének átlagát 1913-ban 100-ra tesszük, 1928-ban 101,

1931-ben 88

a reálbérek átlaga, de ez a szám a folyó évben is állandóan csökken és p. o. a mezőgazdasági munkabérek átlaga

Piemontban az 1929. évi 20.10 liráról 1931-ben 10.77 lirára

Marcheban " " 10.84 " " 8.45 "

esett, de az újabb adatok a mezőgazdaságban már 7 lírás maximális napibérekről számolnak be (évi 220 munkanap mellett).¹⁴⁾ Az iparban a szakmunkások átlagos órabére 1928. és 1931. között 2.93 liráról 1.78 lirára csökkent, a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal adatai szerint pedig a reálbér magassága az egyes országokban, ha az angol átlagbért 100-nak vesszük, 1929-ben következő volt:

Egyesült Államok	190
Németország	73
Ausztria	48
Olaszország	39

A bérek e nagymértékű esése érthetővé válik, ha az olasz munkanélküliség adatait szemléljük: 1927. márciusától 1932. februárjáig a nyilvántartott munkanélküliek száma 228.000-ről 1,148.000-re emelkedett, míg a munkában levők 30%-a rövidített munkaidővel dolgozik. Ez kb. 22%-os munkanélküliségnek felel meg. Az összes munkanélküliek számát Reventlow¹⁵⁾ már folyó év áprilisában 2 millióra becsülte és ez a szám azóta inkább növekedett. Ha az iparban foglalkoztatottak számát 1926-ra 100-nak vesszük, akkor 1931. őszén ez a szám

¹⁴⁾ Revue Internat. du Travail, 1932. III.

¹⁵⁾ Internationale Gewerkschafts-Bewegung, 1932. VI.

¹⁶⁾ Arbeit u. Wirtschaft 1932. IV.

a fémiparban	76.2-re
az autópárhban	61.4-re
a selyemszövő iparban	59-re
a műtrágya iparban	51-re

esett. Az utolsó adat összefügg azzal a ténnyel, hogy a szuperfoszfát fogyasztás 1929-ről 1931-re 1,525.000 tonnáról 892.000 t.-ra esett, ami a mezőgazdasági többtermelés válságának éke-sen szóló bizonyítéka.

A csökkent termelés a külkereskedelmi elzárkózás követ-keztében a forgalom csökkenése is hasonló képet mutat: a bevétel az 1929. évi 21300 millió líráról 1931-ben 11600 millióra a kivétel „ „ „ 14900 „ „ „ 10000 „ csökkent, a vasútak árúforgalma pedig 1929-től 1931-ig 25% -kal, a személyforgalom 20% -kal csökkent. Jelenleg Olaszország többek között Franciaországgal, Németországgal és Csehországgal vámháborúban áll.

Mindez végül is az államháztartás helyzetére is vissza kel-lett, hogy haddon. Mosconi volt pénzügyminiszter 1932/33-ra 1595 millió líra deficitet várt, ami nyilván optimisztikus számít-ás, minthogy az 1931/32. év tényleges deficitja 4274 milliót tett ki, ha bele nem számítjuk az Instituto Mobiliare fent említett óriási veszteségeit. A kormány a hiányok fedezésére kibocsátott egy kölcsönt, amelyet, tekintettel a kötvények adómentességére, a közönség túljegyzett, ez a deficit fedezésére nem volt ele-gendő és így az állam függő adósságai (a köztisztviselői fizeté-sek 12—35% -os leszállítására ellenére is) 1928-tól 1932-ig '1 mil-liárdról 6 $\frac{1}{2}$ milliárdra emelkedtek.¹⁷⁾

Mindez adatok felsorolása után is nehéz volna a megfe-lelő összehasonlítási alap hiányában a fascizmus gazdasági ered-ményeit más államokéval összevetni, aminthogy nem tudjuk, mily eredménnyel kormányzott volna egy másik rendszer Olasz-országban. Azt sem tudjuk — mivel a rendszer politikai léte ma szilárdnak látszik — hogyan fog a súlyos gazdasági válság megoldódni, annál kevésbé, mert ez nem csupán Olaszország, hanem az egész világ gazdaságának problémája is. Minden poli-tikai és világnézeti táborban egyre többen vannak, akik korunk gazdasági bajait a túlságosan sok szabadságnak tulajdonítják és örömmel üdvözlölnék minden oly rendszert, amely a gazda-sági és politikai szabadság még megmaradt foszlányainak el-pusztításáért a gazdasági bajok kiküszöbölését ígéri. Az olasz állami és társadalmi élet látszólagos stabilitása sokakban azt a hitet kelti, mintha a fascizmus ez ígéretét beváltotta volna. E sorok megírásával egyik főcélunk volt rámutatni arra, hogy a fascizmus gazdasági politikája, a tempó, a stilus esetleges ár-nyalati különbségei dacára, semmi újat nem adott, a gazdasági

¹⁷⁾ L. a Banca d'Italia jelentéseit.

bajok radikális gyógyszerét ugyanúgy nem találta meg, és így ugyanolyan téves premisszákon alapuló ugyanolyan helytelen célok követésével ugyanolyan sivár eredményt ért el, mint a többi állam. A kérdés társadalmi, szociológiai vonatkozásaira itt nem kívánunk kitérni, azt azonban — úgy véljük — igazoltuk, hogy a gazdasági törvények érvényesülése minden politikai eszköznél erősebbnek bizonyult ez esetben is és az állami beavatkozásnak fascista formájú felfokozása a gazdasági élet csaknem minden területén majdnem tarthatatlan állapotot teremtett. A fascista politika mellett és ellen szóló érvekkel nem foglalkozhatunk. Akik azonban gazdasági eredményei folytán szegődtek a fascista koncepció híveivé, azok nyilván nem ismerik Olaszország mai gazdasági helyzetét.

PÉNZÜGYI JOGGYAKORLAT.

Az effektív valorizációs veszteséget nem lehet hozzáadni az eredményszámla egyenlegéhez. (Közigazgatási Bíróság 8.409/1932. P. szám.) A felterjesztett iratokhoz csatolt levelekkel és könykvonatokkal igazolva van, hogy az eredményszámla terhére elszámolt 10.000 P valorizációs veszteség volt, amely olymódon állott elő, hogy panaszos a hitelezőjével 1925. évben létesített megállapodás alapján az 1928. évi XII. t.-c. folytán felelédt 30.000 P tartozását három egyenlő részletben, éspedig 1928., 1929. és 1930 években megfizetni tartozott. Ezt a valorizációs veszteséget tehát panaszos vállalat azokban az esztendőekben és összegekben, amelyekben azt megfizetni tartozott, az eredményszámla terhére kiadásként jogosan számolta el.

A másodfokon megállapított 11.110 P 36 f adóköteles nyereségből a 10.000 P veszteséget levonásba hozva, adóalapként 1.110 P 36 f mutatkozik. Ez után 16% társulati adó fejében 177 P 70 f fizetendő.

A tiszta jövedelem kiszámításánál az összes jövedelemforrások együttes összegéből a megelőző évben tényleg fizetett közúti adót is le lehet vonni. (Közigazgatási Bíróság 22.925/1931. P. szám.) Az adózó fél kifogásolja, hogy az adóköteles összjövedelemből az általa fizetett adóssági kamatok teljes összegében, az autó üzemi költségei és az autó után fizetett 320 P közúti adó le nem vonatott.

A kamatoknak teljes összegében való le nem vonása miatti kifogásokat helytállónak kellett elismerni, mert azok, ha a jogorvoslati eljárás során pótlólag igazoltatnak, teljes összegükben levonhatók (J. V. H. Ö. 13. §-ának (4) bekezdéséhez fűzött utasítás (3) bekezdése).

Minthogy az adózó fél az Országos Központi Hitelszövetkezetenek panaszhoz hiteles másolatban csatolt levelével igazolta, hogy az adóévet megelőző évben az ott fennálló tőketartozása után kamatok fejében 9048 pengőt fizetett, ennél fogva a figyelembe nem vett 4530 pengő levonására irányuló igénye jogos.